

פרשת השבוע

עורכים: אביעד הכהן, מיכאל ויגודה
עריכה לשונית: יחיאל קארה

פרשת משפטים, תש"ע, גיליון מס' 366

"כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמר"

אחריות השומר בנכס מבוטח

אברהם וינרוט* וחיים זיכרמן**

מבוא

אחד מן העניינים המשפטיים הרבים שפרשתנו עוסקת בהם הוא פרשת השומרים. וזה לשון המקרא:

כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמר וגנב מבית האיש, אם ימצא הגנב ישלם שנים. אם לא ימצא הגנב ונקרב בעל הבית אל האלהים, אם לא שלח ידו במלאכת רעהו. על כל דבר פשע על שור על חמור על שה על שלמה על כל אבדה אשר יאמר כי הוא זה עד האלהים יבא דבר שניהם, אשר ירשיען אלהים ישלם שנים לרעהו.

כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה וכל בהמה לשמר, ומת או נשבר או נשבה אין ראה. שכעת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו, ולקח בעליו ולא ישלם. ואם גנב יגנב מעמו, ישלם לבעליו. אם טרף יטרף יבאהו עד, הטרפה לא ישלם.

וכי ישאל איש מעם רעהו ונשבר או מת, בעליו אין עמו שלם ישלם. אם בעליו עמו לא ישלם, אם שכיר הוא בא בשכרו (שמות כב, ו-יד).

על פי מסורת חז"ל, פרשה זו דנה בארבעה סוגי שומרים: שומר חנינם, שאינו חייב אלא אם פשע בפיקדון או שלח בו יד¹; שומר שכר והשוכר, חייבים אף אם נגנב או אבד, ופטורים מן האונס²; והשואל, חייב גם באונס³.

ונשאלת השאלה: מה הדין אם אבד נכס באופן שעל פי דיני השומרים, השומר חייב לפצות את הבעלים על הנזק שנגרם להם, אך הם מבוטחים בחברת ביטוח? האם גם במקרה זה השומר חייב לשלם את ערך הנכס שאבד או ניזוק? כך, למשל, כששכר אדם דירה, ונשרפה הדירה עקב רשלנותו: האם הוא חייב לשלם את הנזק גם כשהדירה מבוטחת והמשכיר מקבל פיצוי מחברת הביטוח?

במקרה זה מעורבים בעניין שלושה צדדים, בעל הנכס והשומר וחברת הביטוח, ובאות בחשבון ארבע אפשרויות:

- השומר חייב לשלם לבעל הנכס את מה שהזיק לו, וגם חברת הביטוח חייבת לשלם לבעל הנכס פיצוי על הנזק.
- השומר חייב לשלם לבעל הנכס את מה שהזיק לו, וחברת הביטוח פטורה מלשלם לו פיצוי על הנזק.
- חברת הביטוח חייבת לשלם לבעל הנכס פיצוי על הנזק, והשומר פטור מלשלם לו.
- חברת הביטוח חייבת לשלם פיצוי לבעל הנכס, ויש לה זכות שיבוב כלפי השומר, והוא חייב לשלם לה את מה ששילמה לבעל הנכס.

¹ הפסקה הראשונה (פסוקים ו-ח) דנה בכסף וכלים, שמקובל לשמור אותם חנינם.
² הפסקה השנייה (פסוקים ט-יב) דנה בשור או שה, שמקובל לשמור אותם בשכר.
³ הפסקה השלישית (פסוקים יג-יד) דנה במפורש בשואל.

* ד"ר אברהם וינרוט, עו"ד, משרד ד"ר י' וינרוט ושות'.
** עו"ד חיים זיכרמן, דוקטורנט באוניברסיטת בר אילן.

הצגת צדדי הבעיה

קודם לניתוח שאלה זו, עלינו לברר תחילה שלוש שאלות יסוד:

א. מה מהותו של חיוב השומר ? האם חיובו הוא נזיקי או חוזי ? אם חיובו של השומר הוא נזיקי, ועליו לפצות את בעל הנכס על נזק שאירע לו ולהשיבו לקדמותו, אם ממילא כבר שופה הנזק על ידי צד שלישי, ולבעליו לא נגרם נזק כלכלי, ייתכן שאין עוד מקום לפצותו. לעומת זאת, אם חיובו הוא חוזי, כלומר שחיוב השמירה כולל גם התחייבות לפצותו אם יארע נזק לנכס, חיוב זה דינו להתקיים גם אם חסרון הכיס שנגרם לבעלים נתמלא ממקום אחר, ואין זיקה בין חיוב השומר לבין קיומו של נזק כלכלי לבעליו, ודי שאירע נזק לנכס כדי שיתחייב המזיק.

ב. מה מהות התשלום הביטוחי ? האם הוא מאיין את הנזק ומחזיר את המצב לקדמותו? או שמא הוא חיוב חוזי, שכנגד הפרמיה שבעל הנכס משלם לחברת הביטוח היא מתחייבת לשלם לו פיצוי על הנזק שנגרם לנכס עם התרחש האירוע הביטוחי? אם ננקוט את האפשרות הראשונה, יש בדבר לכאורה כדי לשחרר את השומר מאחריות, שהרי לא גרם לבעל הנכס נזק ממנוני, אך אם ננקוט את האפשרות השנייה, מאחר שהתשלום אינו משנה את מהות האירוע הנזיקי אלא מקורו בחיוב חוזי, אין בתשלום של חברת הביטוח כדי לבטל את הנזק, ואין הוא מאיין את חובת השומר לשלם.

ג. האם יש יריבות בין השומר לבין חברת הביטוח ? האם חברת הביטוח, המפצה את בעל הנכס רוכשת את הזכות לתבוע מן השומר לשלם את מה שהזיק, ומכאן ואילך הוא חב לה את הפיצוי ששילמה לבעל הנכס? או שמא אין חברת הביטוח באה במקום הבעלים, שהרי הנזק לא אירע לה, ורק יש בינה לבין בעל הנכס מעין עסקה, והאירוע הביטוחי הוא הגורם להתגבשות החיוב.

מחלוקת הפוסקים

מצינו מחלוקת קוטבית בעניין זה בין הפוסקים.⁵

הרב מאיר שמחה מדוונינסק (ליטא, המאה הי"ט), בספרו "אור שמח"⁶, דן בשאלת מי ששכר בית מחברו, וקיבל עליו אחריות לנזקי דלקה. לאחר מכן, ביטח המשכיר את הבית

בחברת ביטוח, ונשרף הבית: האם השוכר יכול לטעון שכיוון שלא נגרם למשכיר הפסד ממוני, כיוון שחברת הביטוח משפה אותו, לא קיבל על עצמו אחריות על דעת כן? והוא מסיק כי אף על פי שבעל הבית מפוצה על ידי חברת הביטוח, אין בדבר כדי לפטור את השוכר מאחריות. וזה לשונו:

הדין ברור שהשוכר שקיבל אחריות משלם דמי הבית.

נמצא שהוא סבור שבעל הנכס מקבל פיצוי על הנזק שנגרם לו הן מן הביטוח הן מן השומר.

בגישה זו נקט גם מהרש"ם, רבי שלום מרדכי הכהן שבדרון⁷ (גליציה, המאה הי"ט) כשהוא עוסק במזיק שאינו שומר. מעשה באדם ששרף את ביתו המבוטח של חברו וחברת הביטוח פיצתה את בעל הבית על הנזק שנגרם לו, וטען המזיק שאינו חייב לפצות את חברו, כיוון שלמעשה לא נגרם לו נזק ממנוני. ונשאלה השאלה אם הוא צודק, או שמא הוא חייב לפצות את בעל הבית, שהרי הפיצוי מחברת הביטוח הוא פרי הפרמיות ששילם בעל הבית לחברת הביטוח. מכל מקום, המזיק אינו יכול להיפטר מן החובה לפצות על הנזק שגרם, שהרי אם לא ישלם לבעל הבית את מה שהזיק, יהא חייב לשלמו לחברת הביטוח. והוא מסיק שהמזיק חייב לשלם את מה שהזיק, אף על פי שהניזוק קיבל פיצוי מחברת הביטוח, ונימוקו:

הדבר פשוט מסבירא, שאין לשורף שום זכות כמה שעשה בעל הבית מסחר לעצמו עם הביטוח, וזהו רווח של מסחר... ואיך יעלה על הדעת שהמזיק ירוויח על ידי שבעל הבית עשה לעצמו מסחר מבחוץ? על כן השורף חייב לשלם לבעל הבית, אם עבור עצמו ואם עבור חברת הביטוח. ואם יקח בעל הבית כספים אלו לעצמו ולא יתן לחברת הביטוח, מה לו לשורף בזה?

דעה אחרת מצאנו בדברי הרב אריה ליבש הורוביץ (אוקריינה, המאה הי"ט) בספר "שו"ת הרי בשמים"⁸. מעשה באדם שנשרף ביתו, שהיה מבוטח, מאש שיצאה מבית שכנו. ואף על פי שקיבל מחברת הביטוח פיצוי על הנזק שנגרם לו, תבע את שכנו מדין נזקי אש, משום שהאש נגרמה עקב רשלנותו, ואילו השכן טוען כנגדו: "לא הפסדתיך כלום, שכבר קיבלת תשלום נזקך מהביטוח". הוא קיבל את טענת ההגנה של השכן ופטר אותו מלפצות את בעל הבית, מפני שחברת הביטוח כבר פיצתה אותו על הנזק שנגרם לו, ובהעדר נזק, אין מקום לפיצוי.

סקירת המקורות התלמודיים

הפוסקים הסתייעו בשלוש סוגיות תלמודיות לבסס את דעותיהם. ואלה הן:

⁷ שו"ת מהרש"ם, חלק ד, סימן ז.
⁸ שו"ת הרי בשמים, מהדורת תנינא, סימן רמה.

⁴ בדומה לזה ניתן להציג את השאלה מצדה של חברת הביטוח: האם חיוב הביטוח הוא חיוב מעין נזיקי, שיפוי בגין נזק שאירע, ובהעדר נזק כלכלי (עקב פיצוי של השומר), חברת הביטוח פטורה מלפצות את בעל הנכס? או שמא הוא חיוב מעין חוזי, הקיים גם כשהנזק מכוסה על ידי צד שלישי?

⁵ להרחבה בעניין זה, ראה: שו"ת מנחת יצחק, חלק ב, סימן פח; שם, חלק ג, סימן ככו; שו"ת קניין תורה בהלכה, חלק ב, סימן צד. לסקירה נרחבת בעניין זה, ראה י"י בלוי, פתחי חושן, הלכות פיקדון ושאלה, פרק ח, סעיף יח. וראה עוד ב' כהנא, שומרים, סדרת חוק לישראל, בעריכת נ' רקובר, ירושלים תשנ"ט, עמ' 316.

⁶ אור שמח על הרמב"ם, הלכות שכירות, פרק ז, הלכה א.

א. "שטף נהר חמורו וחמורו חברו" (בבא קמא קטו ע"ב)

המשנה במסכת בבא קמא⁹ דנה בעניין נהר הסוחף הן את חמורו של ראובן הן את חמורו של שמעון. ראובן יכול להציל מן הנהר רק חמור אחד, והוא מציע לשמעון שבמקום להציל את חמורו, שערכו פחות מחמורו של שמעון, הוא מוכן הציל את חמורו של שמעון בתנאי שישלם לו שמעון את שווי חמורו. המשנה קובעת שאם הסכים שמעון להצעת ראובן, הוא חייב לשלם לו את ערך חמורו. ונשאלה בתלמוד¹⁰ השאלה: מה יהא הדין, אם לאחר שהציל ראובן את חמורו של שמעון, חמורו הצליח להיחלץ בעצמו מן הנהר? האם שמעון פטור מלשלם לו את מה שהבטיח לו אם לאו? והשיבו עליה: "משמאי רחימו עליה [=מן השמים ריחמו עליו, על ראובן]". כלומר, שמעון חייב לשלם לראובן את דמי ההצלה, אף על פי שלמעשה לא נגרם לו נזק, מפני שניצל חמורו מן הנהר בסייעתא דשמיא, ואין בזה לגרוע מהתחייבותו של שמעון.

הנה כי כן, המתחייב לפצות את חברו על נזק מסוים, חייב לעמוד בהתחייבותו, אף אם בסופו של דבר לא נגרם נזק לחברו. ואין צריך לומר שהוא הדין אף אם קיבל פיצוי על הנזק ממקור אחר. נמצא אפוא שאין קשר בין חסרון הכיס לבין ההתחייבות לתשלום.

ב. "השוכר פרה מחברו והשאלה לאחר" (בבא קמא ע"ב)

המשנה¹¹ עוסקת במי ששכר פרה מחברו והשאלה לאחר ומתה כדרכה. הנזק שאירע לפרה הוא בגדר אונס, ולפי דיני השומרים, השוכר פטור מלפצות את בעל הפרה, והשואל, שנטל את הנכס מן השוכר, חייב לשלם לו את ערך הפרה. ואכן תנא קמא סבור שהשוכר חייב להישבע שהפרה מתה באונס, והוא פטור מלפצות את הבעלים; ואילו השואל, שהוא חייב באונסין, חייב לפצות את השוכר.

נמצא שהשואל משלם לשוכר, אף על פי שהשוכר לא הפסיד דבר, שהרי לא זו בלבד שאינו חייב למשכיר ולא כלום, אלא אדרבה, המשכיר חייב להעמיד לו חמור לימי השכירות שנתרו. אין זאת אלא כי כפי שמצינו בסוגיה הקודמת, חיובו של השואל אינו תלוי במידת הנזק הממוני שגרם למי שהוא חב כלפיו בשמירה. השוכר גובה אפוא פעמיים: הן מן המשכיר, המעמיד לו פרה חלופית לימי השכירות הנתורים, הן מן השואל, המפצה אותו על הפרה¹².

ג. "הרי עלי עולה והפריש שור" (בבא קמא עח ע"ב)

מן הסוגיה השלישית, העוסקת בענייני קרבנות, עולה לכאורה מסקנה אחרת. התלמוד מסתפק בעניין מי שהתחייב להביא קרבן עולה¹³ והפריש לשם כך שור, ונגנב השור. הכלל הוא שניתן להקריב לעולה שור או כבש, ונשאלת השאלה: האם הגנב חייב להשיב לנודר דווקא שור, שהרי גנב שור? או שמא הוא רשאי להשיב לו כבש, כיוון שהוא יכול לומר לבעלים: גנבתי עולה, ואני משיב לך בעל חיים הראוי להיות עולה.

מסקנת התלמוד היא: הגנב יכול להשיב גם כבש, מפני שלא נגרם לנודר נזק ממוני כשהוא מקריב כבש במקום שור, שהרי מכל מקום מתקיים נדרו להקריב עולה.

הנה כי כן, בגנב, די שישפה את הנזק שנגרם לבעלים, ובהעדר נזק כלכלי, אינו חייב לפצותם. ואכן, רבי יהושע בועז, בעל "שלטי הגיבורים"¹⁴, מסיק מן הסוגיה הזאת שאם גנב אדם חפץ מידי השומר, והשומר מסכים שיפצה אותו הגנב בפחות מערך מה שגנב, הגנב אינו חייב להחזיר יותר ממה שהסכים עם השומר¹⁵. יתר על כן. אם הבעלים מוותר לשומר על החיוב לחלוטין, הגנב פטור מלשלם לשומר, מפני שלא נגרם לו נזק.

לאיזו מן הסוגיות דומה דין שומר נכס מבוטח?

מחלוקת הפוסקים היא בשאלה: לאיזו מן הסוגיות עלינו לדמות את עניין שומר נכס מבוטח? האם הוא דומה לשתי הסוגיות הראשונות, שיש בהן חיוב כספי, גם כשלא נגרם נזק כלכלי, וכדעת "אור שמח" ומהרש"ם? או שמא יש לדמותו לסוגיה השלישית, ואם חברת הביטוח משפה את הבעלים, כבר אין המזיק חייב לשלם לבעלים, שהרי אין כאן נזק, וכדעת בעל "שו"ת הרי בשמים"?

לכאורה, הסוגיות הללו אינן מתיישבות זו עם זו, מפני שבשתי הסוגיות הראשונות חיובו של השומר קיים אף כשלא נגרם לבעלים נזק כלכלי. לעומת זאת, מן הסוגיה השלישית עולה שבהעדר נזק כלכלי, אין המזיק חייב לשלם ולא כלום, ויש זיקה ישירה בין החיוב לבין הנזק. ומאליה עולה השאלה: האם אפשר ליישב את הסוגיות ולמצוא הבחנה בין מקרה למקרה וליישם אותה גם בנושא דיוננו בדבר פיקדון מבוטח?

ראוי לתת את הדעת לעובדה שהסוגיה הראשונה, סוגיית "שטף הנהר חמורו וחמורו חברו", עוסקת בתשלום הבא מכוח התחייבות חוזית שבה צד אחד נותן שירות לצד השני וקוצב את שכרו. ונראה שכן הוא גם בסוגיית "שכר פרה מחברו

⁹ משנה, בבא קמא י, ד.

¹⁰ בבא קמא קטו ע"א.

¹¹ משנה, בבא קמא ע"ב, ג, ב.

¹² אמנם רבי יוסי מתרעם על המסקנה הזאת ואומר: "כיצד הלה [השוכר] עושה סחורה בפרתו של חברו?". כלומר הייתכן שהשוכר יגבה תשלום עבור פרה שאינה שלו? על כן, רבי יוסי סובר שיש לראות בשוכר מעין שליח של הבעלים, והשואל חייב לשלם לבעלים. ברם, אף על פי שנפסקה הלכה כדעת רבי יוסי, הרב וייס אומר בשו"ת מנחת יצחק, חלק ג, סימן קכו, שניתן להסיק משיטת תנא קמא מסקנות לענייננו, מפני שלדעת התוספות, שם, ד"ה תחזור, אם נכח המשכיר בשעה

שמתה הפרה כדרכה, ולכן השוכר אינו צריך לא להישבע ולא להביא

עדים, רבי יוסי מודה בזה שישלם השואל לשוכר.

¹³ קרבן הנשרף כליל על גבי המזבח.

¹⁴ שלטי הגיבורים, בבא בתרא, פרק א.

¹⁵ וראה שו"ת דבר הלכה, סימן מז, שדחה את דברי בעל "שלטי הגבורים".

המשפט הישראלי

במשפט הישראלי, חל הכלל: בהעדר נזק, אין פיצוי, הן בדיני הנזיקין²⁰ הן בדיני החוזים²¹, מפני שכל ניזוק חייב להקטין את הנזק, וחובו הממוני של המזיק תלוי בשיעור הנזק שנוטר לאחר שנקטו כל הצעדים להקטנתו, אם עדיין יש נזק.

כך, למשל, נפסק בעניין "לה ז'באנו נ' רם און"²², שהמזיק גרם לניזוק לסגור את העסק שלו, אך כנגד הפסד זה, הפיק התובע רווחים מעבודתו במשרות אחרות. בית המשפט קבע שעקרונות, גם רווח זה יש לנכות מן הפיצוי.

לאור זאת, דומה שהמשפט הישראלי אינו מקבל את סברת מהרש"ם ו"אור שמח", ולפיה הפיצוי מחברת הביטוח אינו בגדר הטבת נזק אלא בגדר רווח הבא עקב תשלום פרמיות. נמצא שדרכו של המשפט הישראלי שונה בעניין זה מדרכו של המשפט העברי, מפני שניזוק שקיבל פיצוי מחברת הביטוח אינו זכאי לפיצוי מן המזיק, אף על פי שמדובר בחיוב חוזי של חברת הביטוח ואף על פי שהחיוב של חברת הביטוח הוא לכאורה רווח צדדי עקב הפרמיה ששילם הלקוח לחברת הביטוח.

ברם, סברת הרב וסרמן משתקפת בסעיף סטנדרטי בפוליסות הביטוח הקובע שלושה דברים: (א) אם יש למבוטח זכות פיצוי כלפי צד שלישי, זכותו עוברת אל המבטח, לאחר שפיצה את המבוטח; (ב) אם קיבל המבוטח פיצוי מן המזיק, הוא חייב לתת לחברת הביטוח; (ג) אם הפיצוי שקיבל הניזוק מן המזיק גדול מן הפיצוי המגיע לו מחברת הביטוח, זכות זו נשארת שלו.

והשאלה לאחר, שחיובו של השואל בה הוא חוזי ולא נזיקי, מפני שהוא חל עליו גם בהעדר אשמה שלו (אונס). במקרים אלה יש מקום להסיק שהחיוב קיים גם בהעדר נזק, שהרי יסוד החיוב אינו בדיני הנזיקין אלא בפרשנות של ההתחייבות החוזית, הקיימת אם ניתן שירות, גם אם לא אירע נזק.

הסוגיה השלישית, סוגיית "הרי עלי עולה והפריש שור", עוסקת בחיוב גנב, שיסודו אינו בהתחייבות הסכמית, אלא הוא תוצאה של התחייבות נזיקית. והכלל בדיני הנזיקין הוא: המזיק אינו חייב מעצם המעשה שעשה אלא עקב אחריותו לתוצאה המזיקה¹⁶. במקרה זה, ברור שבהעדר נזק אין פיצוי. נמצא שאין סתירה בין הסוגיות ושניתן ליישב ביניהן בהתאם להבחנה בין חיוב נזיקי לבין חיוב חוזי.

לפי הבחנה זו נמצא כי לכאורה בעל "שו"ת הרי בשמים" צודק, ולא המהרש"ם, אף על פי ששניהם עסקו בחיובו של מזיק ולא בחיובו של שומר. אלא שטעמו של מהרש"ם הוא: בעל הבית נחשב כמי שעשה עסק עם חברת הביטוח בשעה שהתחייב לשלם לה את פרמיית הביטוח, וקנה בה את הפיצוי העתידי. משום כך, אין לטעון שלא הפסיד, שהרי שילם פרמיה תמורת הפיצוי. נמצא שהסכום שמקבל המבוטח מחברת הביטוח אינו להטבת הנזק ולהשבת המצב לקדמותו אלא מעין "רווח ממסחר מבחון", בזכות הפרמיה ששילם לחברת הביטוח.

הרב אלחנן וסרמן¹⁷ רואה את הדברים בדרך אחרת. אמנם גם הוא סבור שהעובדה שהניזוק מקבל פיצוי מחברת הביטוח אינה משחררת את המזיק מחובתו לפצות את מי שהזיק לו. אולם לא כן הוא מצד חברת הביטוח:

כיון דהנשרף [כלומר, מי שנשרף ביתו] מקבל דמי הבית מהמזיק [שגרם לשרפה], אין בעלי האחריות [חברת הביטוח] צריכין לשלם לו... דאין יכול לתבוע משניהם, אלא או מזה או מזה, דבשביל היוק אחד אין לו לקבל שני פעמים תשלומין¹⁸.

מסתבר אפוא שהוא סבור שאם פיצתה חברת הביטוח את הניזוק, היא רשאית לתבוע את המזיק תביעת שיכוב¹⁹.

²⁰ ראה למשל ע"א 709/80 יוסף פרלמן ו-2 אח' נ' בנימין לוזון, פ"ד לו(4) 273, 277: "עקרון השבת המצב לקדמותו מחייב, כי הטבות הביטוח הלאומי, הניתנות לניזוק והמפחיתות את נזקו, יחושבו אף הן בערכן הריאלי ולא בערכן הנומינאלי, שאם לא כן נמצא, כי הניזוק שיפר מצבו כתוצאה ממעשה הנזיקין". הנה כי כן, גם הניזוק אינו רשאי להתעשר שלא כדין על חשבון המזיק, ואינו זכאי לפיצוי שאינו מביא בחשבון הטבות שאירעו במצבו של הניזוק עקב קבלת תגמולי הביטוח.

²¹ עקרון הקטנת הנזק בדיני החוזים נקבע בסעיף 14 לחוק החוזים (תרופות בשל הפרת חוזה), התשל"א-1970. ראה ג' שלו, דיני חוזים (מהדורה שנייה), ירושלים תש"ן, עמ' 583: "התוצאה מנקיטת אמצעים סבירים להקטנת הנזק על ידי הנפגע היא אפוא, שהמפר אינו חייב בפיצויים בגין הנזק שנמנע או הוקטן בפועל". בהתאם לכך, כל אימם שהתובע מקטין את נזקו או מונע אותם לחלוטין על ידי עשיית ביטוח הולם, לא יוכל לתבוע כלל, שהרי למעשה לא ניזוק, פרט להשתתפות עצמית או להתייקרות עתידית של הפרמיה.

²² ע"א 1432/90 לה ז'באנו נ' רם און, תק-על-94(2) 297.

¹⁶ ויש שגם אינו אחראי לתוצאה המזיקה, אם הייתה תוצאה עקיפה בלבד של המעשה, על פי הכלל: "גרמא בנזיקין - פטור".

¹⁷ קובץ שיעורים, כתובות, סימנים ריו-ריח.

¹⁸ הרב וסרמן מוסיף שאפשר שזכותו של הניזוק להחליט אם לגבות מחברת הביטוח או מן המזיק, בחינת "רצה מזה גובה, רצה מזה גובה", ובלבד שלא יקבל פיצוי כפול. וצריך לעיין בשיטתו, מניין לו שלא ייתכן פיצוי כפול, הלוא לא כך עולה לכאורה משתי הסוגיות הראשונות בתלמוד שסקרנו לעיל. כך, למשל, ראינו לעיל, שהשוכר שהשאל את הפרה השכורה ומתה הפרה באונס, זוכה לתשלום כפול: המשכיר חייב להעמיד לו פרה חלופית לימי השכירות שנוותרו, ובר כבוד השואל חייב לשלם לו את דמי הפרה שמתה.

¹⁹ ראה פתחי חושן (לעיל, הערה 5), הדין בעניין זה.